

УДК 81'37

О. А. Пелипенко – старший викладач кафедри лінгвістики
Національного університету “Острозька академія”**Засоби номінації малої тривалості в романі Габріеля Гарсія Маркеса “Сто років самотності” та їх відтворення під час перекладу***Роботу виконано на кафедрі лінгвістики
НУ “Острозька академія”*

У статті проаналізовано лексичні засоби на позначення малих відрізків часу в романі Г. Гарсія Маркеса “Сто років самотності”. Виділені одиниці мови, пов’язані із семою малої тривалості, охарактеризовано в контексті їхньої уживаності в оригінальному творі порівняно з даними, наведеними в частотному словнику, після чого порівнюються підходи, використані під час їх відтворення англійською та російською мовами.

Ключові слова: концепт, мала тривалість, номінація, частотність, переклад.

Пелипенко А. А. Средства номинации малой длительности в романе Г. Гарсия Маркеса “Сто лет одиночества” и их воспроизведение при переводе. В статье рассматриваются лексические средства для обозначения малых отрезков времени в романе Г. Гарсия Маркеса “Сто лет одиночества”. Выделенные единицы языка, соотносящиеся с семой малой длительности, анализируются в контексте их употребительности в оригинальном произведении по сравнению с данными, приведенными в частотном словаре, после чего сравниваются подходы, использованные при их воспроизведении в английском и русском языках.

Ключевые слова: концепт, малая продолжительность, номинация, частотность, перевод.

Pelypenko O. A. Means of Nomination of the Small Duration in the Novel “One Hundred Years of Solitude” by Gabriel Garcia Marquez and Their Rendering in Translation. The article deals with lexical means used to denominate small segments of time in the novel “One Hundred Years of Solitude” by Gabriel Garcia Marquez. Selected language units, correlating with the seme of short duration, are analyzed in terms of their occurrence in the source text compared with that in the frequency dictionary, and then the approaches used while rendering them into English and Russian are analyzed.

Key words: concept, short duration, nomination, occurrence, translation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Час як філософська та прагматична категорія з античних часів традиційно не була поза увагою філософів та літераторів, приваблюючи їх своєю неблаганністю, загадковістю та відносністю. Немало літературних творів присвячено героям, які намагалися кинути виклик його односпрямованості, зупинити чи прискорити його хід, а то й повернути назад. Не залишилися осторонь і лінгвісти, які слідом за Мартіном Гайдеггером [5] намагалися з’ясувати й описати його природу з позицій лінгвістики.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Дослідженню концепту “Час” присвячено, зокрема, праці Н. Д. Арутюнової, Ю. С. Степанова й О. В. Афанасьєвої, у яких розглядається його різноплановість та багатозаровість. Поглиблюючи попередні напрацювання в цій галузі, О. В. Афанасьєва у своєму дисертаційному дослідженні розглянула відображення структури концепту “час” у фразеологічних системах англійської, іспанської та російської мов [1, 127]. Порівнянням засобів позначення часових відрізків своїх рідних мов та російської мови займалися Марсель Бансімба (французька, конголезька та російська мови) і Чжоу Шао Бо (китайська й російська мови). Існують численні праці, у яких із використанням різних підходів досліджується концепт часу в німецькій мові (Ю. О. Гаркіна, С. Баруздіна, Ю. М. Точиліна й ін.). Є. О. Нільсен пояснює такий інтерес науковців європейського культурного ареалу до дослідження цього явища тим фактом, що “концепт часу, нарівні з концептом простору, є одним з основоположних у системі знань людини про світ в концептосфері носія будь-якої мови” [3, 216].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На відміну від досліджень вищезазначених авторів, які вивчали концепт часу в кожній мові окремо, ми ставили метою дослідження лексичних засобів на позначення малої тривалості в іспанській мові (на прикладі роману Г. Гарсія Маркеса “Сто років самотності”) та способів їх відтворення російською (переклад Н. Бутіриної та В. Столбова) й англійською (переклад виконав Грегорі Рабасса) мовами. При цьому планувалося з’ясувати, на якому рівні еквівалентності виконувався переклад та яким способом зазначені перекладачі надають перевагу.

У результаті опрацювання лексикографічних джерел були виділені одиниці іспанської мови, пов’язані із семою малої тривалості, та методом суцільної вибірки встановлено їх уживаність в оригі-

нальному творі, після чого розглянуто їх відповідники в перекладі англійською та російською мовами. Одночасно аналізувались англійські та російські лексичні одиниці – носії семи малої тривалості, які вжиті в перекладі, але відсутні в оригіналі.

Насамперед слід відзначити значне відхилення частотності вживання лексем із часовим значенням у романі порівняно з даними, наведеними в частотному словнику (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння частотності вживання засобів номінації часових проміжків у частотному словнику [6] та в оригіналі роману Г. Гарсія Маркеса “Сто років самотності”

Слово	Середньозважений рейтинг за словником	Уживаність за словником		Уживаність у романі		6:4
		на 20 000 000 слів	на 100 000 слів	абсолютна	на 100 000 слів	
1	2	3	4	5	6	7
<i>año</i>	55	33 053	165	388	279	1,69
<i>tiempo</i>	68	22 432	112	326	234	2,09
<i>día</i>	71	24 715	124	268	193	1,56

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
<i>momento</i>	108	14 918	75	77	55,3	0,74
<i>hora</i>	143	9911	50	167	120	2,40
<i>siglo</i>	273	9253	46	28	20,1	0,44
<i>semana</i>	304	3960	19,8	78	56,1	2,83
<i>pronto</i>	396	4791	24	71	51,1	2,13
<i>minuto</i>	459	3163	15,82	18	12,9	0,815
<i>segundo</i>	577	1978	9,89	8	5,76	0,582
<i>rápido</i>	652	2208	11,04	4	2,88	0,261
<i>durar</i>	812	1348	6,74	10	7,19	1,07
<i>rápidamente</i>	1008	1175	5,88	0	–	–
<i>breve</i>	1153	1323	6,62	7	50,4	7,61
<i>instante</i>	1215	2014	10,1	35	25,2	2,49
<i>rato</i>	1478	2251	11,3	4	2,88	0,254
<i>duración</i>	3336	410	2,05	1	0,72	0,351
<i>efímero</i>	4371	159	0,795	2	1,44	1,81
<i>brevemente</i>	4587	194	0,97	0	–	–
Усього		139 256	697	1520	1138	1,63

Отже, якщо за даними частотного словника середня частотність уживання зазначених у таблиці одиниць складає 697 на 100 000 слів, то в романі вона становить 1138 уживань на 100 000 слів, тобто в 1,63 раза більше порівняно із середньостатистичним корпусом.

Зокрема, простежується значно вища вживаність одиниць вимірювання часу *semana, hora, año, día*, які позначають відносно великі проміжки часу, та іменники *tiempo* й *instante*, які можуть виступати як okazionalni antonimi. Водночас уживаність найменувань менших одиниць вимірювання часу – *minuto* та *segundo*, а також іменника *momento* – є меншою порівняно із частотністю, яка простежується в корпусах, проаналізованих у частотному словнику. Якщо ж урахувати сумарну вживаність іменників *momento, rato* та *instante*, дефініції яких у словнику [4] значною мірою збігаються (83,38 уживання на 100 000 слів у романі проти 96,4 в корпусах, які розглядає частотний словник), то стає помітним зниження вживаності одиниць на позначення малих відрізків часу (*minuto, segundo, momento, rato*) порівняно із середньостатистичною. Збільшення частки іменника *instante* у значенні “*porción brevísima de tiempo*” було характерне на фоні значного зменшення вживаності його синонімів, і його можна пояснити особистими перевагами автора. Також слід зазначити відносно низьку вживаність слів на позначення уривка часу, винесеного в заголовок, – сумарна вживаність одиниць *siglo, centenario* та *cien años* склала лише 28,06 разів на 100 000 слів тексту порівняно із середньостатистичним показником 46 лише для іменника *siglo*.

Усього ж в романі зафіксовано 211 випадків номінації коротких відрізків часу, які можна поділити на дві групи: тривалість дії (*en poco tiempo, en pocos/pocas segundos/minutos/ horas/semanas/años, en*

menos de, en menos que) та інтервал між діями (*un poco/poco tiempo después, un poco/poco tiempo antes, apenas tener/haber/quedarse/dejar tiempo para + Infinitivo, estar a punto de + Infinitivo, a cada rato/instante/, no acabar de + Infinitivo, tan pronto como*).

Розглядаючи способи перекладу відібраних одиниць із точки зору збереження типу номінації [2], відзначимо наступне:

Засоби первинної лексичної номінації [2] здебільшого перекладаються також із використанням засобів первинної номінації, тобто прикметника із семою малої кількості з означуванням іменником, причому відповідником прикметника *poco* при обчислюваних іменниках виступає *few (a few)*, а при необчислюваних – *short*:

Para confirmar su pronóstico llevó los naipes a la casa pocos días después, y se encerró con José Arcadio en un depósito de granos contiguo a la cocina. [8]. – *In order to confirm her prediction she brought her cards to the house a few days later and locked herself up with José Arcadio in a granary off the kitchen* [9].

Le ocurría lo mismo con la pita de la pluma, y hasta con su propio brazo, que al poco tiempo de estar escribiendo no alcanzaba el tintero [8]. – *The same thing happened to her with the string to the pen and even with her own arm which after a short time of writing could not reach the inkwell* [9].

Під час перекладу російською мовою використані засоби різноманітніші – як відповідник денотата малої тривалості *poco tiempo* використовуються вирази *вскоре, короткий срок, скоро, некоторое время, немного погодя*:

...le habían permitido a Aureliano ganar en poco tiempo más dinero que Úrsula... [8]. – *... вскоре он стал зарабатывать больше, чем выручала Урсула ...* [7].

En poco tiempo hicieron más estragos que las hormigas coloradas... [8]. – *За короткий срок они внесли в доме больше разрушений, чем муравьи...* [7].

... en poco tiempo dejó de servirle la ropa abandonada por su hermano... [8]. – *... скоро одежда, унаследованная от брата, стала ему мала ...* [7].

...la trocha que iban abriendo a su paso se volvía a cerrar en poco tiempo... [8]. – *... тропка, которую они прорубали, тут же исчезала ...* [7].

...la gente que hacía poco tiempo quemaba mazos de billetes en la cumbiamba, consideraba que era un asalto en despoblado ... [8]. – *... люди, которые совсем недавно беззаботно жгли пачки кредиток, танцую кумбиамбу, теперь кричат, что их грабят среди бела дня ...* [7].

...al poco tiempo de estar escribiendo no alcanzaba el tintero [8]. – *...взявшись за письмо, через некоторое время она уже не могла дотянуться до чернильницы* [7].

Водночас при обчислюваних іменниках цей самий прикметник незмінно перекладається як *несколько*:

Fue ella la última persona en que pensó Arcadio, pocos años... [8]. – *Ремедиос будет последней, о ком подумает через несколько лет Аркадио...* [7].

... pocos días después José Arcadio violó la promesa que había hecho a su madre... [8]. – *...несколько дней спустя Хосе Аркадио нарушил обет, данный матери...* [7].

Винятком є один випадок описового перекладу через опосередковану номінацію, яка полягає в непрямому описі через прагматично-емоційні реакції чи дії людини [2]):

En pocas horas reunió un grupo de hombres bien equipados... [8]. – *Долго не раздумывая, он собрал отряд из хорошо вооруженных односельчан ...* [7].

Під час перекладу прислівника *pronto* англійською мовою знову-таки простежується більша одноманітність, де вжито порівну варіанти *suddenly* для виразу *de pronto* – *soon* і *very soon* відповідно для *pronto* і *muy pronto* та *as soon as* як еквівалент *tan pronto como*:

De pronto, como un estampido en aquel mundo de inconsciencia feliz, llegó la noticia del regreso de Gastón [8]. – *Suddenly, like the stampede in that world of happy unawareness, came the news of Gaston's return* [9].

No sé cómo ha sido el milagro, pero está vivo y vamos a verlo muy pronto [8]. – *I don't know how the miracle took place, but he's alive and we're going to see him very soon* [9].

José Arcadio, que abandonó el seminario tan pronto como llegó a Roma, siguió alimentando la leyenda de la teología y el derecho canónico... [8]. – *José Arcadio, who left the seminary as soon as he reached Rome, continued nourishing the legend of theology and canon law...* [9].

No sé cómo ha sido el milagro, pero está vivo y vamos a verlo muy pronto... [8]. – *I don't know how the miracle took place, but he's alive and we're going to see him very soon* [9].

Російські перекладачі знову пропонують більшу різноманітність, починаючи з відповідників, які містить англо-російський словник (*вскоре, внезапно, скоро, в короткий срок, вдруг, внезапно*), до варіантів *потом* та *позже*, у яких сема короткочасності відсутня, чи навіть повного вилучення:

De pronto, como un estampido en aquel mundo de inconsciencia feliz, llegó la noticia del regreso de Gastón... [8]. – **Внезапно** в это царство счастливой бессознательности, как звук выстрела, ворвалось известие о возвращении Гастона [7].

De pronto... Aureliano puso su mano sobre la de ella... [8]. – **Вскоре** ... Аурелиано накрыл ладонью руку Амаранты Урсулы... [7].

Dentro de poco, el hombre podrá ver lo que ocurre en cualquier lugar de la tierra, sin moverse de su casa [8]. – **Скоро** человек сможет, не выходя из своего дома, видеть все, что происходит в любом уголке света [7].

Pero *de pronto* me he dado cuenta de que sigue siendo lunes, como ayer... [8]. – но **потом** заметил, что все еще продолжается понедельник, который был вчера [7].

De pronto, casi cinco meses después de su desaparición, volvió Úrsula [8]. – Почти через пять месяцев после своего исчезновения возвратилась Урсула [7].

Проте, крім прийому вилучення, Н. Бутиріна та В. Столбов з метою передачі інформації, імпліцитно присутньої в оригіналі, використовують також і прийом додавання лексем *тут же* (8 разів), *скоро* (2), *вскоре, несколько минут, быстро* та предикату динамічно-кількісної ознаки *скоротать время*:

Los niños se tomaron la casa como lo hicieron en el pasado las compañeras de Meme [8]. – Дети освоились с домом так же **быстро**, как когда-то товарки Меме [7].

Vio a sus amigos y a las mujeres navegando en una reverberación radiante... [8]. – Только **вскоре** обнаружил, что его друзья и женщины плывут в тускло светящемся мареве... [7].

Lo consiguió. Tropezó con los hicos de las hamacas... [8]. – Он двинулся вперед и **в то же мгновение** налетел на изголовье гамака... [7].

Y entonces se olvidó de los manuscritos, llegó hasta la puerta con un paso de baile... [8]. – **Мигом** забыв о пергаментях, молодая женщина поспешила своим танцующим шагом к двери... [7].

...*prefiero cargarlo vivo...* [8]. – ...считаю за лучшее протащить **несколько минут** живого... [7].

...*los niños se cansaron y se fueron en tropel al dormitorio* [8]. – ...мальчики **скоро** устали и гурьбой отправились в спальню [7].

los clientes casuales bojeaban con recelo ... mientras esperaban el turno para que les interpretaran los sueños en la casa de enfrente [8]. – ...случайные клиенты, забежавшие сюда **скоротать время**, пока не подойдет их очередь идти в дом напротив ... перелистывали эти книги... [7].

Cuando Úrsula lo supo, complementó el tratamiento con correazos [8]. – Узнав об этом, Урсула **тут же** дополнила лечение ударами ремня [7].

Іншим видом трансформації під час перекладу з іспанської мови на російську є граматична — заміна конструкції “іменник + означення” на “дієслово + обставина”:

Gastón ... empezó a sugerir la posibilidad de un **viaje rápido** a Bruselas... [8]. – Гастон ... стал обдумувати, не следует ли ему **съездить на несколько дней** в Брюссель... [7].

Інша категорія засобів, яка досить широко представлена в оригінальному творі, — це денотати обмеженої або недостатньої кількості *apenas tener/haber/quedarse /dejar tiempo para +Infinitivo*. Грегорі Рабасса у своєму перекладі обмежується варіантами *barely/scarcely have time*:

... *apenas le quedaba tiempo para ver a los niños* [8]. – ... *he barely had time to see the children* [9].

У російському перекладі вибір засобів виявився ширшим — до відповідних виразів *едва оставалось время, едва успел* перекладачі додали варіанти *времени не хватало, не прошло и* + назва відрізка часу:

Al contrario, se alegraron de no dormir, porque entonces había tanto que hacer en Macondo que el tiempo apenas alcanzaba... [8]. – Многие даже радовались — ведь в Макондо дел тогда было невпроворот и **времени не хватало**... [7].

Arcadio *apenas tuvo tiempo de sacar el pecho...* [8]. – Аркадио **едва успел** расправит грудь... [7].

...*apenas le quedaba tiempo para ver a los niños...* [8]. – ...у него **едва оставалось время** для того, чтобы повидать детей [7].

Úrsula was barely over her forty days' rest when the gypsies returned [9]. – **Не прошло** еще и сорока дней после родов, как снова появились цыгане [7].

Висновок. Підсумовуючи наведене, вище можна сказати, що, незважаючи на відносно низьку вживаність найменувань малих відрізків часу в романі Г. Гарсія Маркеса “Сто років самотності”,

автор використав різноманітні засоби для їх позначення, адекватне відтворення яких було одним із завдань перекладачів, які у процесі своєї роботи показали різні підходи. Грегорі Рабасса при цьому прагнув якомога точніше слідувати оригіналові, перекладаючи художні засоби не тільки зі збереженням типу номінації, а й не вживаючи синонімів для перекладу одного й того ж слова оригінального тексту. Що ж стосується перекладу, виконаного Н. Бутиріною та В. Столбовим, то в ньому простежується схильність перекладачів до диверсифікування лексики, до перекладу з використанням синонімічних слів та виразів, а також до переходу від первинної номінації до вторинної й опосередкованої.

Проведення досліджень на більшій кількості матеріалу дасть змогу зробити більш коректні висновки щодо того, чи є вказані особливості індивідуальними, чи вони властиві відповідним школам перекладу.

Література

1. Афанасьева О. В. Особенности трехслойной структуры концепта времени (на материале английского, испанского и русского языков) / О. В. Афанасьева // III Междунар. Бодуэнов. чтения : И. А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания (Казань, 23–25 мая 2006 г.) : тр. и материалы : в 2 т. / Казан. гос. ун-т ; под общ. ред. К. Р. Галиуллина, Г. А. Николаева. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2006. – Т. 2. – С. 127–129.
2. Категория количества в современных европейских языках / В. В. Акуленко, С. А. Швачко, Е. И. Букреева и др. – К. : Наук. думка, 1990. – 284 с.
3. Нильсен Е. А. К экспликации концепта “время” в английском языке [Электронный ресурс] / Нильсен Е. А. – Режим доступа : http://vestnik.ssu.samara.ru/gum/2006web10-2/yaz/20_Nilsen_mk.pdf
4. Diccionario de la lengua española de la Real Academia Española. – Madrid : RAE, 2003. – 1 электрон. опт. диск CD-ROM. – Загл. с этикетки диска.
5. Heidegger Martín. El concepto de tiempo / prólogo, traducción y notas : Raúl Gabás Pallás, Jesús Adrián Escudero.; 1a. ed. ; Madrid : Editorial Trotta, 2006. – 69 p.
6. Mark Davies. A Frequency Dictionary of Spanish : Core vocabulary for learners. – New York and London : Routledge, 2005. – 296 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

7. Гарсия Маркес Г. Сто лет одиночества : роман / Гарсия Маркес Г. ; пер. с исп. Н. Бутыриной, В. Столбова. – М. : Локид, 1997. – 214 с.
8. García Márquez G. Cien años de soledad. – [Электронный ресурс] / García Márquez G. – Режим доступа : <http://pdfdatabase.com/gabriel-garcia-marquez-cien-anos-de-soledad.html>. – Назва з екрана.
9. García Marquez G. One Hundred Years of Solitude. Translated from the Spanish by G. Rabassa. [Электронный ресурс] / Garcia Marquez G. – New York : Harper Perennial, 1991. – 422 p. – Режим доступа : <http://www.iaminvstor.com/books/one.hundred.years.of.solitude.pdf>

Адреса для листування:
35800, Рівненська область,
м. Острог, вул. Семінарська 2,
Тел. (03654) 3-02-58 (сл.).

Статтю подано до редколегії
29.03.2010 р.